

KIRJA-ARVIOITA

HAJASIOITUKSEN AIKAA ETSIMÄSSÄ

*Guy-Erik Isaksson:
Resultatlös omlokalisering.
Beslutfattande i Finland i nordisk
belysning. Åbo Akademis förlag.
Åbo 1989, 250 s.*

Guy-Erik Isakssonin väitöskirja kuvaa ja analysoi valtion virastojen uudelleensijoitushankkeita suomalaisen ja pohjoismaisen aluepolitiikan erityistapauksena. Silloin ennen vanhaan puhuttiin hajasijoittamisesta. Isakssonin aluepolitiikkatutkimus on politiikkateollinen ja tulkitsee poliittista päätöksentekoprosessia ja sen atmosfäärivaihteluja. Alueellinen konteksti jättäytyy kuvailevaksi. Viime kädessä hän pyrkiikin ymmärtämään miksi Suomessa ei pitkää keskustelusta huolimatta tehty sitovia päätöksiä hajasijoittamisesta. Ruotsin malleja seuraten ja Norjaakin jäljessä näin olisi luullut ainakin jossain mitassa käyvän. Vertaileva pohjoismainen perspektiivi politiikan rationaliteetin tutkimiseen tuntuu tässä mielessä järkipäiseltä.

Aihe on aika tavalla epämuodikas. Keskustelu valtakunnallisesta aluepolitiikasta oli korostuneesti 60- ja 70-lukujen teema. Poliittika- ja hallintotieteellisessä tutkimuksessa valtiotaso ja valtioanalyysit ovat tänä yksityistämisen aikakautena saaneet rinnalleen luovan ja iloisin, postmodernin ja postfordilaisen, liikkeenjohdollistyyppisen tutkimusotteen. Jos nyt joku aivan välttämättä joutuu sivuamaan 60- ja 70-lukuja, on hänen ajan poliittisen kulttuurin hengessä tarkasteltava niitä lähinnä brezhneviiäis-kekkoslaisen moraalittomuuden ja pysähtyneisyyden kautena. Isaksson ei syöksy tähän aaltoon, vaan työskentelee leikittelemättä, mikä tekee tutkimuksesta kiinnostavan. Tutkimusajanjaksona käytiin alueongelman lisäksi runsaasti muutakin yhteiskuntapoliittista ja ideologista keskustelua. Olisikohan sieltä löytyneet tangeeraksia tai leikkauksia; kadonneen ajan henki?

Luodessaan politiikka-analyysiin reaaliyhteiskunnallista pohjaa Isaksson kuvailee Suomen, Ruotsin ja Norjan kehitystä elinkeinorakenteen, pääkaupunkiseutujen väestönmuutosten ja julkisen sektorin kasvun taulukoinnein sekä aluepoliittisen lainsäädännön ja välineistön luonnehdinnoin. Korkeakoulujen alueellistumiskehitys nousee, ehkä hienokseltaan hypähtääkin, laajemmin kuvatuksi erityistapaukseksi, joka esitystavaltaan miellyttävänä ja havainnollisena kuitenkin ansaitsee paikansa.

Näillä osoittimilla kuvattuna ja tällä yleistystasolla pohjoismaiset kehitysmallit osoittautuvat keskenään yhdensuuntaisiksi. Se antaisi aiheen olettaa, että hajasijoituksen aluepolitiikkakin olisi toteutunut käytännössä samanlaisena.

Suomi on toki toistakin kuin Skandinavian niemimaa. Elinkeinorakenteen samanlaisuudesta huolimatta tuotantorakenteemme on ollut omanlaisena, sosiaali- ja taloushistoriamuuta, hyvinvointivaltioillisessa projektissa erojakin, poliittisen hallinnan aallot erilaiset. Viime mainitun Isaksson empiirisessä tarkastelussaan löytääkin, joskin tutkimustemansa jakssoon, pariin viime vuosikymmenen tukeutuen.

Rakenteiden ja hajontojen suhteen tutkimuksen yhteiskunnallisen kehityskuvaus on kokoava, ei purkava. Siksi se jää yllätykselliseksi ja pinnalliseksi. Kuvailevuutta osoittaa myös yhteiskuntamuutoksen tarkastelun empirismi. Johdatus ei kiinnity yhteiskunta-eikä alueoreettiseen keskusteluun, vaan on lähteiltään lähinnä jäsentenvälinen. Pohjoismaisuus on perusteisena viitekehäyskäsitteenä sittenkin ohut, kapea ja pragmaattinen.

Mikäli johdatus pohjoismaiseen problematiikkaan olisi lähestynyt erojen historian ja eri kehitysvaiheissa olevien valtioiden tarkastelun suunnasta, olisi tutkimushypoteettinen avaus uudelleensijoittamisen toteutuserojen hämmäntävyydestä ollut ehkä vähäisempi kuin nyt. Seurasikohan Suomi hajasijoitusajattelun käynnistämisessä Ruotsin esimerkkiä lähinnä

esiteoreettisella tasolla, edelläkävijää seuratakseen, vaikka yhteiskuntahistorian erot eivät tällaista olisi edellyttäneet? Seurattiin esimerkiksi, kun omaperäisempääkään aluepoliittista strategiaa ei keksitty?

Tutkimuksen teoreettinen välineistö tukeutuu päätöksentekomallien typologiaan, jota muokataan Pfefferin luonnehdintojen pohjalta. Typologian kriteereitä rationaalaisesta ja poliittisesta päätöksenteosta sovelletaan tunnetun hajasijoituskomitean työskentelytapaan. Havaintojen perusteella hajasijoituskomitea on käyttänyt ainakin osittaista kohteensa rakennanalyysia ehdotuksensa laatimisessa. On helpompaa saavuttaa rationaaliteetti komiteatyön tasolla kuin toteuttaa se hallituksen päätöksenteossa. Käytettyä käsitteistöä soveltaen rationaalinen metodi näyttää toimivan päätöksenteon valmistelussa, mutta ei enää realisoitavaa päätöstä tehtäessä. Silloin puolestaan sovelletaan poliittista päätöksentekometodia. Taivoitekeino-hierarkioilla ei ole etujen tavoittelun ja sovitellun eikä kompromissien rakentelun ympäristössä suuriakaan mahdollisuuksia.

Byrokratian ja etujärjestöjen viivytystaisteluaspekti näyttää niinkään kiistatta vaikuttaneen hallituksen päätöksentekoon. Tutkija toteaa kausaaliiketjun pitävän jäljittämisen mahdottomaksi asian kompleksisuuden vuoksi, mutta päätteli hallitustason arasta ja difuusista päätöksenteosta — virastojoukon heikkojen lenkkien hännämisestä, joka toi sekin äärimmäisen kielteiset virastokannanotot koko hajasijoittamiseen — oikeuttaa tietynasteiseen tulkintaan organisaatioiden itsesuojelupolitiikan vaikutusvoimasta. Ammattijärjestöjen asenne oli niinkään jyrkän kielteinen lukuunottamatta MTK:ta. Kait se olisi ihme, ellei byrokratia itseään kykenisil suojaamaan.

Pohjoismaisen vertailun tulokset tulkitaan Ruotsin poliittisen kulttuurin erilaisuudella Suomeen ja Norjaan nähden. Jatkuvuuden problematiikka on ollut erilainen. Ruotsin sosiaalidemokraattisen

hallituksen hegemonia loi tuolloin edellytyksiä uskalluksen päätöksenteolle. Hajasijoitusstrategia oli, kuten tutkija toteaa, myös ruotsalaisista poliittista rationaliteettia, koska keskustapuolueen oli vaikea sitä ideologisesti vastustaa. Opposition hampaita voitiin sen omalla instrumentilla hioa.

Suomalainen poliittinen elämä on ollut aaltoilevampaa. Aluepoliittinen tapausselostus tukee tulkin-taan matalan profiilin yleisestä hegemoniasta. Päätöksenteon valmistelussa voi hyvinkin toimia ra-

tionaalinen metodi, mutta poliittinen metodi on ensisijassa taktiikkaa, jossa valoa on lupa kantaa säkkillä sisään.

Virastojen hajasijoitus olisi ollut sekin byrokraatiojohtoista aluepolitiikkaa. Kansalaisten oman elämän hallintaa ja paikallisia vaikutusmahdollisuuksia se olisi edesauttanut minimaalisen vähän, jos hiukkaakaan. Kaikki valtion virastot eivät ole yliopistojen ja korkeakoulujen tapaisia elämän hallinnan opettelemisen keskuksia. Sikäli

ohjelman toteutumattomuus ei tainnut olla iso vahinko.

Isakssonin tutkimuksessa hajasijoituksen politiikka toimii päätöksentekoa analyysin esimerkkinä. Samat peruslinjat löytyisivät luultavasti lukuisista muista valtakunnallisen talous- ja yhteiskuntapolitiittisen päätöksenteon kohteista. Onkohan päätöksenteko merkittävästi rationaalistunut aikavälillä Valco — Wärtsilä Meriteollisuus?

Ossi Tuomi